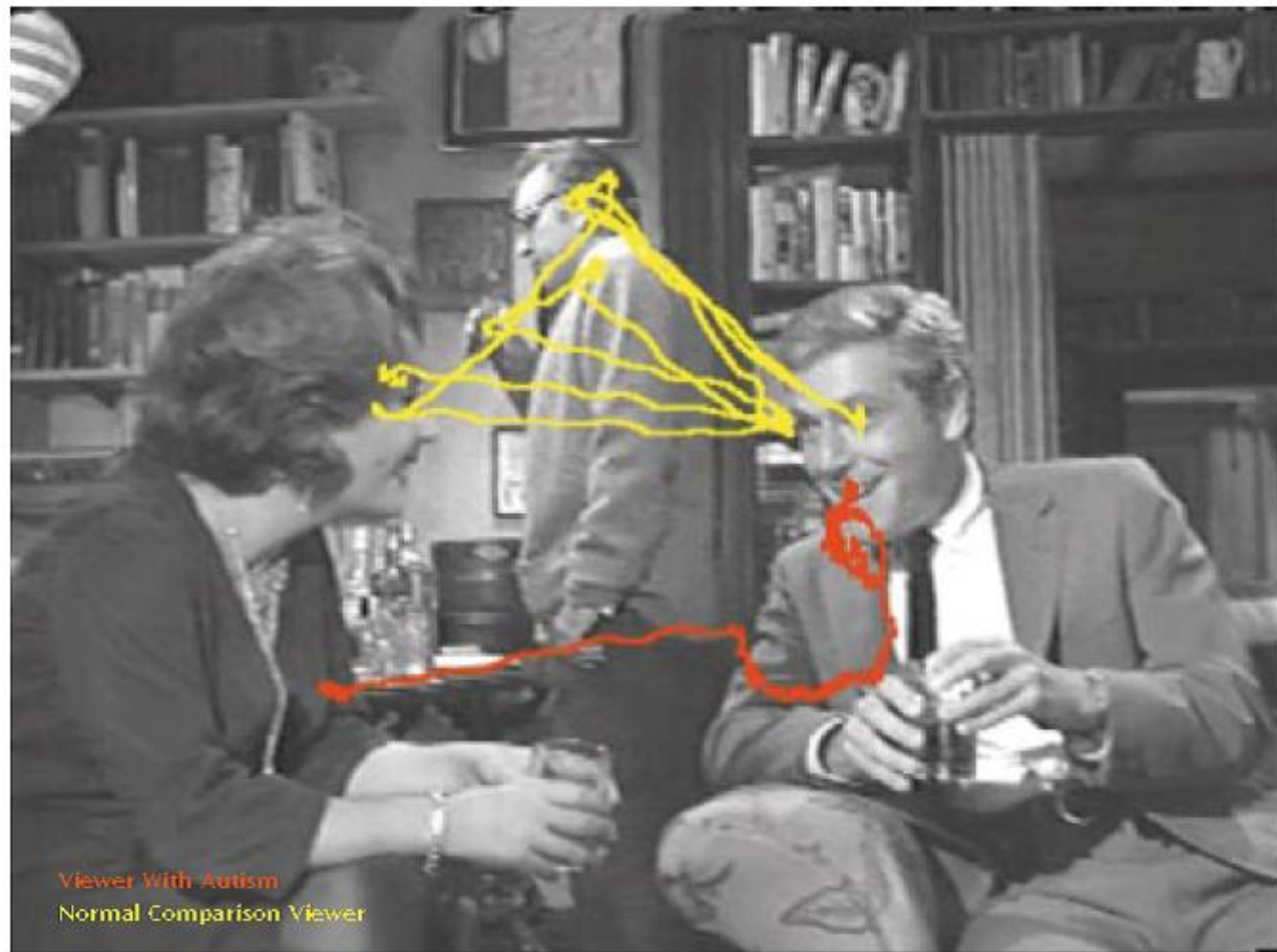

PERVASIIVSED ARENGUHÄIRED

Autism

- Ajutegevuse häire – ajuosad teistmoodi ühendatud, ajutalitluse eripärade tekkimise põhjused ebaselged.
- Levik 60:10 000, P:T – 4:1, Aspergeri sündroom P:T – 8:1
- Häirunud sotsiaalne interaktsioon ja kommunikatsioon:
  - Raske või võimatu mõista, mida teised inimesed mõtlevad ja tunnevad.
  - Raske omandada teadmisi teistelt inimestelt; raske mõista kõne kommunikatiivset tähendust, tervikuid, abstraktseid tähendusi ja seoseid.
- Stereotüüpne käitumine ja huvid - stereotüüpsed liigutused (käte lehvitamine, enese kiigutamine, häälitsuste tegemine), kiindumine objektidesse, erihuvid.
- Sensorse taju eripärad – üli- ja alatundlikkus (valgusele, helile, lõhnale, maitsele).

Viewer With Autism

Normal Comparison Viewer

Omane...

- Tunnused avalduvad varakult (enne 3. eluaastat).
- Eluaegne diagnoos – prognoos mõjutatud keelelise ja vaimse arengu tasemest.
- Piiratud võime näha seoseid üksikute tunnetatavate osade vahel – pusletükkide kokkupanek
- Varajane diagnoos – aju paindlikkus, sensomotoorne treening.

Autismi spekter

low functioning

high functioning

Sotsiaalne suhtlemine

endassesulgunud

aktiivne, aga veider

Kommunikatsioon

kõnetu

normaalne, aga veider kõne

Käitumine

jäik, rigiidne

talub muutusi, kohanev

Autistliku lapse...

NÕRGAD KÜLJED	TUGEVAD KÜLJED
Kooliga seonduvad probleemid. Tihti kaasub spetsiifiline õpiraskus, harva düsleksia. Paljud ei suuda ka ainekst huvitada.	Hüperleksia-lugemisoskus ületab kordades eakaaslaste taseme, kuid on mehaaniline. Üldine intellekt on tunduvalt kõrgem keskmisest.
Motoorikahäired – tihti kohmakad ja saamatud, võivad olla tasakaaluhäired	Erioskused – kaasa aitab hea mehaaniline mälu ning rituaalne sunduslikkus, mistõttu võiva nt. muusikas väga kiiresti ja tähelepanuväärselt areneda.
Tajuhäired - eriline helitaju, mis tekitab neis ebamugavustunde. Taktiilse (nt ei kannata riideid seljas, samas naudivad peksmist)- ja visuaalsetaju häired.	Päheõppimismälu ja fotograafiline mälu – ca 1/3 -l.
Prosopagnoosia . Ei tunne varem nähtud inimesi ära	Hea vastupidavus asjades, mis neid huvitab.
	Aeglane küpsemine – lapseeas liiga tõsised ja täiskasvanulikud, vanas eas lapsikud. Näkku ei tule kortsud, kuna miimika on minimaalne.

Autismi mõjud

Lapsele endale:

- raskused koostööl, raske vastata ootustele
- raskused sõprussuhete loomisel ja suhtlemisel

Vanemad:

- Tavalised kasvatusmeetodid ei tööta
- Konfliktid peres
- Sotsiaalne isoleeritus

Õed-vennad:

- Tähelepanupuudus
- Loobumine, arvestamine
- Konfliktide keskel (vanemad, omavahel)

A. Jakobson

Valikuline mutism

- Laps kõneleb teatud keskkonnas, situatsioonis (nt kodus), kuid vaikib teistes kindlates olukordades (nt koolis), kindla inimesega
- Häire esineb sagedamini vahemikus 4 - 8 a, P = T
- Negatiivne mõju lapse enesehinnangule – näeb ennast erineva ja vähem kompetentsena.

Valikulise mutismi põhjused

Eelsoodumus:

- Lapse ärevus, häbelikkus, perfektsionism
- Vanemate ärevus
- Kõne ja keele spetsiifilised arenguhäired (ekspressiivne kõnehäire)
- Kakskeelsus

Vallandajad:

- Minek lasteaeda/ kooli
- Elukohavahetused
- Negatiivsed reaktsioonid lapse kõnelemisele

Alalhoidvad tegurid:

- Sotsiaalne isoleeritus
- Rääkima survestamine
- Hoiak, et häire on püsiv

Valikulise mutismi korral...

- Vältida lapse asetamist tähelepanu keskmesse (ärevus!), ka edusammude korral („Laps kõneles!“)
- Premeerimine, karistamine suurendavad ärevust!
- Vanema roll: optimistlik, last toetav, tema võimetusse uskuv. Iga kord anna lapsele võimalus rääkida!
- Kutsuda lapse sõpru koju

Tikid ja Tourette'i sündroom

- ... veendumus, et tegemist on elukestva häirega, on kahe viimase aastakümnega muutunud.
- Tik - tahtmatu, kiire, ebarütmiline motoorne liigutus või vokaalne avaldus, millel puudub loogika ja eesmärk.
- Enamus juhtudel esinevad tikid mõõnadena ja ei ole probleemiks täiskasvanueas.
- Ca 10%-l 10-12-aastastest lastest on (või on varem olnud) mingi mootorsete tikkide vorm.

Tikid ja Tourette`i sündroom

Motoorsed tikid	Silmade pilgutamine. Pearaputamine, grimassid
Vokaalsed tikid	Haukumine, kõri puhtaks köhatamine
Pidev vandumine	Rõvedad ja ebaviisakad sõnad
Õppimisraskused ja düsleksia	Lugemisraskused
Sundkäitumine	Käte liigpesemine, hirm bakterite ees
Seksuaalhäired	Homoseksuaalsus, fetishism, transetivism
Foobiad	Sotsiaalsed foobiad
Ärevus ja paanikahood	Uimasus, kiire pulss, värisemine
Autism ja Aspergerisündroom	Enda maailmas elamine
Enurees	Voodimärgamine
Alkoholism	Alkoholi liigtarvitamine
Narkootikumide sõltuvus	Erinevate narkootikumide kasutamine

Tikid ja Tourette`i sündroom

LIHTSAMAD TIKID	KEERULISEMAD TIKID
Köhatamine ja aevastamine	Sõnade või väljendite kordamine
Karjumine, röhitsemine	Enesega rääkimine erinevates isikutes
Luksumine	Roppude sõnade kasutamine
Loomade hääletsused	Käteplaksutamine
Silmade pilgutamine	Näogrimassid
Keele suust väljaajamine	Riietuse kohendamine
Pea ja õlgade väristamine	Hüppamine
Lihaste pingutamine	Värisemine
Sõrmede painutamine	Näpistamine
Müksimine	Enese või teiste suudlemine
	Sülitamine

5 küsimust

- Mis? tegevus, mida laps peab tegema
- Kuidas? viis, kuidas ta seda peab tegema
- Millal? aeg, millal tegevus algab või lõpeb
- Kus? koht, kus tegevus toimub
- Kes kas ta teeb seda iseseisvalt, mida teevad teised

Sobimatu käitumise korral

- Väldi liigset verbaalsust – ole konkreetne, väldi sõnade paljusust.
- Stop! (sh visualiseeri, mitteverbaalsed märgid). NB! Kõike ei ole vaja pidevalt põhjendada!
  - „Mis oli reegel 3“; viita piktogrammile / reeglile; jätku enda tegevust lapsele liigset tähelepanu osutamata.

(Auto)agressiivsus

- Ennetamiseks – keskkonna ja suhtlemisviiside kohandamine, lapsele uute oskuste õpetamine. Etteaimatavus.
- Vallandajate teadmine.
- Uneprobleemid – suurem agressiivsuse risk.
- Rahunemiseks:
  - Lapse tähelepanu suunamine talle huvipakkuvale.
  - Lapse turvapaik (+ rahustav tegevus).
  - Sõnu vähe või üldse mitte (ei loe moraali!).

Autismiga lapse suhtlemisel...

- Suhtlemisel selgus (väldi metafoore).
- Etteaimatavus (päevakava).
- Kokkulepetest, lubadustest kinnipidamine!
- Konfliktiolukorras kuula lapse põhjendusi.

Tänne kuulamast!

